

УДК 351.82:325.1(477)

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-4\(70\)-43-54](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-4(70)-43-54)

Аракелова Інна Олександрівна кандидат економічних наук, доцент, Маріупольський державний університет, м.Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9582-793X>

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РЕЛОКАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ВИМУШЕНИХ МІГРАЦІЙ

Анотація. У статті науково обґрунтовано теоретично-методологічні аспекти щодо необхідності включення релокації суб'єктів господарювання до загальної системи внутрішніх вимушених міграцій. Доведено, що в умовах збройного конфлікту релокація або переміщення бізнесу перестає бути лише господарською операцією, а набуває всіх ознак вимушеного міграційного процесу, який відповідає трьом базовим критеріям переміщення: ненасильницькому характеру прийняття рішення власниками бізнесу, виникненню зовнішніх загроз для продовження господарської діяльності (руйнування інфраструктури, загроза життю, переміщення основних споживачів та ринків збуту), збереженню права вибору напрямку переміщення за умов жорстокого обмеження часу. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між релокацією бізнесу та міграцією робочої сили, що реалізується за принципом «люди їдуть за роботою». Також в роботі виявлено критичні недоліки нормативно-правового регулювання у сфері внутрішньої релокації бізнесу в Україні під час військового конфлікту, зокрема: відсутність спеціального правового статусу «релокованого підприємства»; відсутність компенсації витрат; брак гарантій і державної підтримки щодо збереження активів та механізмів реверсної релокації. Запропоновано авторську теоретичну модель механізмів публічного управління релокацією підприємств, яка структурована відповідно до чотирьох стадій міграційного процесу: підготовчої (складається зі створення спеціалізованих баз даних і реєстрів, запровадження правового статусу підприємства-мігранта, надання фінансової допомоги, тощо); основної (побудова транспортно-логістичних коридорів, розгортання хабів тимчасового зберігання активів підприємств та впровадження спрощеного порядку переміщення працівників); заключної (інституційна підтримка адаптації до умов та особливостей нових ринків, податкові пільги, створення систем захисту майнових прав), та реверсивної (розробка полегшеної процедури повернення бізнесу на деокуповані території). Акцентовано увагу на необхідності інтегрування механізмів публічної підтримки релокованого бізнесу до загальної системи державної міграційної політики.

Ключові слова: релокація бізнесу, внутрішня вимушена міграція, публічне управління, суб'єкти господарювання, збройний конфлікт, реверсна релокація, внутрішньо переміщені особи.

Arakelova Inna Oleksandrivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Mariupol State University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-9582-793X>

PUBLIC ADMINISTRATION OF ENTERPRISE RELOCATION IN THE SYSTEM OF FORCED MIGRATION REGULATION

Abstract. The article provides scientific substantiation of the theoretical and methodological aspects regarding the necessity of including the relocation of business entities in the general system of internal forced migrations. It is proved that under conditions of armed conflict, business relocation ceases to be merely a business operation and acquires all the characteristics of a forced migration process that meets three basic criteria of displacement: the non-coercive nature of decision-making by business owners; the emergence of external threats to the continuation of economic activity (infrastructure destruction, threats to life, displacement of key consumers and sales markets); and the retention of the right to choose the direction of relocation under conditions of severe time constraints. Special attention is paid to the relationship between business relocation and labour force migration, realised through the principle of "people follow jobs". The study also identifies critical deficiencies in the regulatory and legal framework governing internal business relocation in Ukraine during armed conflict, in particular: the absence of a special legal status of a "relocated enterprise"; the lack of cost compensation mechanisms; and the absence of guarantees and state support for asset preservation and reverse relocation mechanisms. An original theoretical model of public administration mechanisms for enterprise relocation is proposed, structured in accordance with four stages of the migration process: the preparatory stage (comprising the creation of specialised databases and registers, introduction of the legal status of a migrant enterprise, provision of financial assistance, etc.); the main stage (construction of transport and logistics corridors, deployment of temporary asset storage hubs, and introduction of a simplified procedure for employee relocation); the concluding stage (institutional support for adaptation to the conditions and characteristics of new markets, tax incentives, establishment of property rights protection systems); and the reverse stage (development of a simplified procedure for business return to de-occupied territories). Emphasis is placed on the necessity of integrating public support mechanisms for relocated businesses into the overall system of state migration policy.

Keywords: business relocation, internal forced migration, public administration, business entities, armed conflict, reverse relocation, internally displaced persons.

Постановка проблеми. Повномасштабне збройне вторгнення РФ у лютому 2022 року на територію України спричинило безпрецедентні за масштабом внутрішні вимушені міграції як населення, так і суб'єктів господарювання. За даними Торгово-промислової палати України понад 700 українських підприємств перемістили свою діяльність у безпечні регіони країни вже протягом перших місяців активних бойових дій [1]. Однак питання теоретичного осмислення цього явища в публічному управлінні залишається відкритим і досі.

У науковій літературі дослідження, які присвячені класифікації вимушених міграцій, суб'єкти господарювання традиційно залишаються поза полем дослідження, тому що увага зосереджується виключно на переміщенні фізичних осіб та пов'язаних із цим механізмах державної підтримки. Між тим релокація бізнесу є не просто господарською операцією – вона несе в собі всі сутнісні ознаки вимушеного переміщення і безпосередньо пов'язана з міграцією людських ресурсів. Саме ця концептуальна прогалина – відсутність теоретичного обґрунтування релокації підприємств як різновиду внутрішньої вимушеної міграції та відповідних механізмів публічного управління визначає актуальність цього дослідження. Як слушно зазначають вітчизняні науковці [2], активна міграційна політика має характеризуватися комплексністю дій на всіх стадіях міграційного процесу, а також включенням міграційних питань в усі напрями публічного управління, що підтверджує необхідність розширення предмету міграційної політики за рахунок включення до нього релокації суб'єктів господарювання.

Окремою проблемою є те, що чинне законодавство України не містить системного регулювання внутрішньої релокації бізнесу в умовах збройного конфлікту. Відсутність законодавчо визначеного статусу релокованого підприємства, механізмів компенсації витрат на переміщення, гарантій збереження прав власності на активи у регіонах походження та правового підґрунтя для реверсної релокації після завершення бойових дій є системними прогалинами, що суттєво обмежують можливості держави у регулюванні цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічного управління міграційними процесами та релокації бізнесу в умовах повномасштабного збройного конфлікту набули особливої гостроти у науковій спільноті в останні роки. При цьому дослідники змістили акцент з суто економічної доцільності переміщення підприємств на комплексний аналіз релокації як складової вимушеної міграції та інструменту національної безпеки.

Зокрема, М. Пітюлич, Ю. Федак та ін. [3] наголошують на необхідності перегляду підходів до регулювання міграційної мобільності, підкреслюючи, що в умовах війни внутрішні міграційні рухи мають бути скоординовані на регіональному рівні для забезпечення стійкості тилових областей. Питання пріоритетів державної міграційної політики та її інституційного забезпечення в цей період детально розкриті у працях Л. Мосори та В. Оленюка [4], які акцентують увагу на важливості адаптації правового поля до нових викликів.

Окремий пласт досліджень присвячений безпосередньо механізмам релокації. В. Панченко [5] пропонує розрізняти «планову» та «екстрену» релокацію бізнесу, розробляючи універсальні моделі адаптації підприємств до кризових умов, що базуються на управлінні ризиками та стратегічному плануванні. Економічний та географічний аспекти цього процесу деталізовано у роботах О. Ярошенко [6], яка аналізує динаміку переміщення за галузями та регіонами, визначаючи «міграцію бізнесу» як новий територіальний процес, спровокований нестабільністю.

Проблематику взаємодії держави та бізнесу в процесі переміщення досліджують В. Лавренюк, Є. Поліщук та ін. [7; 8]. У їхніх працях ідентифіковано критичні потреби підприємців та оцінено ефективність урядового реагування на ці запити.

Теоретичне підґрунтя класифікації релокації та її зв'язок із міграцією персоналу ґрунтовно досліджено І. Запущляк та О. Красняком [9], які визначають релокацію через призму переміщення «людини–громади–працівника», що корелює з авторським баченням принципу «люди їдуть за роботою». Аналіз показників внутрішньої та зовнішньої міграції, проведений В. Токарем та З. Гбур [10], дозволяє глибше зрозуміти масштаб демографічних змін, що супроводжують процес релокації суб'єктів господарювання.

Незважаючи на велику кількість публікацій, питання включення релокації підприємств до єдиної системи регулювання вимушених міграцій як цілісного об'єкта публічного управління залишається недостатньо розкритим, що й зумовлює потребу у заповненні цієї концептуальної прогалини.

Мета статті – провести теоретичне обґрунтування необхідності включення релокації підприємств до системи внутрішніх вимушених міграцій, виявити системні прогалини нормативно-правового регулювання цього процесу та запропонувати комплексний механізм публічного управління релокацією бізнесу, що структурований відповідно до стадій міграційного процесу.

Виклад основного матеріалу. Глобальна трансформація економічного простору України внаслідок повномасштабного збройного конфлікту зумовила появу масштабних міграційних потоків, які охопили не лише населення, а й суб'єктів господарювання. Масштаб цього явища засвідчують офіційні статистичні дані (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові показники релокації підприємств України в умовах повномасштабного збройного конфлікту

Показник	Значення	Період / Джерело
Масштаб релокаційного процесу		
Кількість поданих заявок на релокацію	понад 1 900	2022 р. / Мінекономіки, ТПП
Кількість успішно релокованих підприємств (урядова програма)	800	березень 2023 р. / Мінекономіки
Кількість підприємств, що відновили роботу на новому місці	622 (77,7%)	березень 2023 р. / Мінекономіки
Кількість збережених робочих місць	понад 35 000	листопад 2022 р. / Мінекономіки
Загальна кількість релокацій (включно із самостійними)	~7 820	листопад 2023 р. / Opendatabot
Кількість змін реєстрації між регіонами	11 083	2024 р. / Opendatabot
Географія переміщень		
Основні регіони-реципієнти (приймаючі)	Львівська (24%), Закарпатська (17%), Чернівецька (14%)	2022–2023 рр. / Ярошенко (2024), Пітюлич (2024)
Основні регіони-донори (відправляючі)	Київ (33,2%), Дніпропетровська (9,6%), Київська обл. (8,5%)	березень 2024 р. / Opendatabot
Галузева структура релокованих підприємств		
Оптова та роздрібна торгівля	40,2%	2023 р. / Мінекономіки
Переробна промисловість	31,7%	2023 р. / Мінекономіки
Інформація та телекомунікації	6,3%	2023 р. / Мінекономіки
Будівництво	4,2%	2023 р. / Мінекономіки

Джерело: складено автором за даними Міністерства економіки України [11], Opendatabot [12], Ярошенко О. В. [6], Пітюлич М. М. та ін. [3].

Сучасні дослідження доводять, що міграційна мобільність в умовах війни набуває специфічних рис, де внутрішнє переміщення стає стратегічним механізмом збереження національного потенціалу. У цьому контексті релокацію підприємств слід розглядати не як добровільну зміну локації з метою оптимізації прибутку, а як форму вимушеної міграції капіталу та людських ресурсів.

Перша ознака вимушеної міграції – це ненасильницький характер переміщення, яка повною мірою притаманна релокації бізнесу. На відміну від примусових міграцій (депортацій), де рішення про переміщення ухвалює держава і реалізує примусово, рішення про релокацію підприємства приймається власниками бізнесу самостійно. Держава може стимулювати чи організаційно підтримувати релокацію, але не примушує до неї. Навіть у разі запровадження

обов'язкової евакуації підприємств сутність вимушеного характеру переміщення не змінюється, оскільки першопричиною залишається не воля держави, а зовнішні загрози нормальному функціонуванню бізнесу.

Друга ознака релокації під час збройного конфлікту – виникнення зовнішніх загроз, які роблять неможливим здійснювати господарську діяльність і є критичною умовою для релокацій підприємств в умовах збройного конфлікту. Руїнування виробничої інфраструктури внаслідок бойових дій, перебої в постачанні енергоресурсів, блокування логістичних ланцюгів, зменшення чисельності доступних трудових ресурсів унаслідок мобілізації та еміграції населення, зменшення ринків збуту – всі ці фактори формують системний вплив надзвичайної ситуації на умови господарювання. Це прямо відповідає визначенню надзвичайної ситуації, закріпленому у статті 1 Кодексу цивільного захисту України, як обставини, що характеризується порушенням нормальних умов діяльності, спричиненої небезпечною подією та може призводити до неможливості продовження господарської діяльності [13].

Третя ознака релокації – збереження права вибору напрямку переміщення за умов жорстокого обмеження часу, що також притаманне підприємствам-мігрантам. Суб'єкт господарювання зберігає право вибору часу, напрямку, кінцевого пункту і способу релокації, однак цей вибір здійснюється в умовах жорсткого зовнішнього тиску і дефіциту часу, аналогічних умовам прийняття рішення про переміщення фізичними особами – вимушено переміщені особи (ВПО). Відповідність усім трьом критеріям вимушеної міграції підтверджує правомірність включення релокації підприємств до класифікації внутрішніх вимушених міграцій за ознакою суб'єкта переміщення поряд із переміщенням фізичних осіб.

Таким чином, відповідність релокації підприємств ознакам вимушеної міграції дозволяє включити її до системи внутрішніх міграцій як окремого типу міграції поряд із переміщенням фізичних осіб. Це підкреслює потребу в публічному управлінні та підтримці таких підприємств на всіх етапах релокації.

Не менш важливим є врахування зв'язку між переміщенням підприємств та міграцією працівників. Коли компанія змінює місце розташування, це викликає попит на нову робочу силу в новому регіоні, що часто призводить до організованої чи ланцюгової міграції ключових співробітників, які йдуть слідом за роботою. Таким чином, релокація бізнесу є одночасно самостійним різновидом вимушеної міграції і чинником формування міграційних потоків населення. Ця взаємозумовленість має принципове значення для побудови інтегрованих механізмів публічного управління міграційними процесами.

Розглядаючи системні прогалини нормативно-правового регулювання релокації бізнесу, зазначимо, що вона має суттєву асиметрію між правовим регулюванням переміщення населення і переміщення суб'єктів господарювання. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»

чітко визначає правовий статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО), гарантії їх прав і механізми державної підтримки [14]. Натомість релокація підприємств не має окремого законодавчого регулювання і здійснюється в загальному правовому режимі ведення підприємницької діяльності, що породжує такі системні прогалини.

По-перше, відсутній законодавчо визначений статус «релокованого підприємства» як суб'єкта, що вимушено змінив місце провадження господарської діяльності внаслідок збройного конфлікту або надзвичайної ситуації. Без такого статусу неможливо адресно спрямувати державну підтримку і диференціювати інструменти регулювання залежно від характеристик підприємства та стадії релокаційного процесу. На відміну від ВПО, які набувають відповідного статусу з моменту реєстрації в уповноваженому органі і тим самим отримують доступ до системи державної підтримки, релоковане підприємство залишається юридично невидимим для механізмів міграційної політики.

По-друге, відсутні механізми державної підтримки витрат на переміщення для малого і середнього бізнесу. Для великих підприємств витрати на релокацію можуть бути частково покриті за рахунок власних ресурсів або залучення кредитного фінансування. Для малого і середнього бізнесу, що становить основу економічного потенціалу регіонів, ці витрати є критичними і часто стають причиною повної зупинки діяльності замість релокації. Наявні програми підтримки такі як Фонд розвитку підприємництва й окремі донорські програми ЄС носять лише точковий характер і не утворюють системного механізму.

По-третє, відсутні правові гарантії збереження прав власності і активів підприємства у регіоні походження для забезпечення можливості реверсної релокації. Підприємство, що змістило свою діяльність у зв'язку із збройним конфліктом або тимчасовою окупацією, фактично позбавлене ефективних правових механізмів захисту залишеного майна та механізмів його повернення після деокупації. Ця прогалина безпосередньо впливає на рішення підприємців про релокацію: невизначеність правової долі залишених активів стримує переміщення, а отже – зменшує економічний потенціал безпечних регіонів.

По-четверте, нормативно-правова база не містить механізмів реверсної релокації – повернення підприємств до регіонів походження після стабілізації безпекової ситуації. Так само як реверсні міграції ВПО потребують системної державної підтримки та регулювання, повернення релокованого бізнесу є критичним компонентом економічного відновлення деокупованих територій. Відсутність відповідного правового і організаційного підґрунтя ставить під загрозу темпи та якість відбудови регіональних економік.

Виявлені прогалини свідчать про необхідність розробки системного механізму публічного управління релокацією підприємств, який би охоплював увесь цикл переміщення – від прийняття рішення про виїзд до повернення на місце походження.

Міграційний процес традиційно розглядається як тристадійний (вихід, переміщення, адаптація), однак в умовах сучасного воєнного стану він потребує суттєвого переосмислення. Як зазначає В. Панченко [5], специфіка воєнного часу диктує необхідність виокремлення екстрених та планових механізмів управління, де особливе місце посідає етап стратегічного резервування та безпекового моніторингу. Спираючись на сучасні дослідження міграційної мобільності населення та бізнесу [3], які наголошують на циклічності вимушеного переміщення та важливості рееміграційних процесів, пропонуємо чотирьохетапну модель публічного управління релокацією підприємств. Усі описані етапи та відповідні механізми публічного управління узагальнено у табл. 2.

Відповідно до табл. 2 на підготовчій стадії ключовими є механізми інформаційного забезпечення та правового визнання. Необхідне запровадження законодавчо визначеного статусу «релокованого підприємства» з відповідним реєстром та порядком набуття і позбавлення статусу – за аналогією з реєстрацією ВПО. Паралельно мають функціонувати інформаційні механізми: реєстри вільних виробничих і складських площ у безпечних регіонах, бази даних партнерів-логістів, платформи для встановлення горизонтальних зв'язків між підприємствами-мігрантами.

Таблиця 2

Механізми публічного управління релокацією підприємств за стадіями міграційного процесу

Стадія	Зміст стадії	Механізми публічного управління
Підготовча	Формування рішення про переміщення під впливом факторів «виштовхування»; низька міграційна готовність підприємства	Запровадження правового статусу «релокованого підприємства»; створення реєстрів вільних виробничих площ; бази даних партнерів-логістів; кредитні канікули; державні гарантії за кредитами на переміщення; цільові гранти для малого та середнього бізнесу; мораторій на перевірки; електронна зміна місцезнаходження
Основна	Власне акт переміщення підприємства та його виробничих потужностей	Транспортно-логістичні коридори для переміщення обладнання; хаби тимчасового зберігання активів; координація з органами влади приймаючого регіону; спрощений порядок переведення працівників; державна підтримка їх тимчасового розміщення
Заклучна	Адаптація підприємства до умов нового місця діяльності	Знижені місцеві податки; пільгова оренда комунальної власності; сприяння у встановленні нових господарських зв'язків; участь у регіональних ярмарках; включення до реєстрів постачальників; реєстр залишеного майна; механізми підтвердження прав власності після деокупації

Стадія	Зміст стадії	Механізми публічного управління
Реверсна	Повернення підприємства до регіону походження після стабілізації безпекової ситуації	Програми відшкодування витрат на відновлення інфраструктури; пільгове кредитування у деокупованих регіонах; спрощений порядок зворотної зміни місцезнаходження; гарантії зайнятості для ВПО, які повертаються разом із підприємством

Джерело: складено автором на основі [3, 5]

До фінансових механізмів підготовчої стадії належать: кредитні канікули для підприємств із зони бойових дій, державні гарантії за кредитами на переміщення, цільові гранти для малого і середнього бізнесу. Важливим є також адміністративне спрощення: мораторій на перевірки релокованих підприємств, електронний порядок зміни місцезнаходження без фізичної явки до органів реєстрації.

На основній стадії – власне акту переміщення – держава забезпечує організаційну підтримку: транспортно-логістичні коридори для переміщення обладнання, спільні склади тимчасового зберігання виробничих активів, координацію взаємодії між підприємством і органами влади приймаючого регіону. Окремим блоком є механізми збереження трудових відносин: спрощений порядок переведення працівників до нового місця роботи, державна підтримка їх тимчасового розміщення у приймаючому регіоні. Саме ці механізми формують матеріальне підґрунтя для реалізації принципу «люди їдуть за роботою» і забезпечують взаємозумовленість релокації бізнесу та міграції населення.

На заключній стадії - «адаптації» підприємства на новому місці – механізми публічного управління включають стимулювання приймаючих регіонів до прийняття релокованих підприємств (знижені місцеві податки, пільгова оренда об'єктів комунальної власності); підтримку адаптації до нового ринкового середовища (сприяння у встановленні нових господарських зв'язків, участь у регіональних виставках та ярмарках, включення до реєстрів постачальників для потреб оборони та відновлення). Критично важливим є правовий захист активів у регіоні походження: запровадження спеціального реєстру залишеного майна релокованих підприємств та механізмів підтвердження прав власності після деокупації.

Четверта стадія – реверсна релокація, що потребує формування окремого блоку механізмів, спрямованих на стимулювання повернення підприємств до регіонів походження після стабілізації безпекової ситуації. До таких механізмів належать: програми відшкодування витрат на відновлення виробничої інфраструктури; пільгові умови кредитування для відновлення діяльності у деокупованих регіонах; спрощений порядок зворотної зміни місцезнаходження; гарантії зайнятості для ВПО, які повертаються разом із підприємством. Реверсна релокація бізнесу є структурним компонентом більш широкого процесу

реверсних міграцій населення і має розглядатися як ключовий елемент державної стратегії відновлення деокупованих територій.

Запропонована модель охоплює повний цикл переміщення підприємства – від прийняття рішення про виїзд до повернення на місце походження – та забезпечує системну узгодженість інструментів публічного управління на кожній стадії. На підготовчій стадії домінують фактори «виштовхування» - швидкість розгортання несприятливої ситуації та негативний прогноз її наслідків для господарської діяльності. Міграційна готовність підприємств до переміщення є низькою або відсутньою, що підтверджується масовими випадками затягування рішень про релокацію навіть у разі прямої загрози виробничій інфраструктурі. На основній стадії держава забезпечує організаційну підтримку переміщення, формуючи матеріальне підґрунтя для реалізації принципу «люди їдуть за роботою». На заключній стадії механізми спрямовані на адаптацію до нового ринкового середовища та правовий захист залишених активів. Четверта – реверсна – стадія є ключовим елементом державної стратегії відновлення деокупованих територій.

Висновки. Релокація суб'єктів господарювання відповідає всім трьом критеріальним ознакам вимушеної міграції: ненасильницькому характеру переміщення, виникненню зовнішніх загроз для продовження господарської діяльності, що унеможливають господарську діяльність, та збереженню права вибору за умов дефіциту часу. Це обґрунтовує правомірність її включення до класифікації внутрішніх вимушених міграцій за ознакою суб'єкта переміщення як самостійного різновиду поряд із переміщенням фізичних осіб.

Механізм прийняття рішення про релокацію підприємства виявляє структурну подібність до механізму формування міграційної поведінки ВПО: домінування факторів «виштовхування», низька міграційна готовність, реактивний характер первинної релокації. Взаємозумовленість релокації бізнесу та міграції людських ресурсів за принципом «люди їдуть за роботою» підтверджує, що релокація підприємств є одночасно об'єктом і суб'єктом державної міграційної політики.

Чинна нормативно-правова база України містить системні недоліки у регулюванні внутрішньої релокації бізнесу в умовах збройного конфлікту: відсутній законодавчо визначений статус релокованого підприємства; не сформовані механізми державної підтримки витрат на переміщення для малого і середнього бізнесу; відсутні правові гарантії збереження активів у регіоні походження; не визначені механізми реверсної релокації після деокупації. Усунення цих недоліків є необхідною умовою для формування ефективної системи публічного управління вимушеними міграціями.

Теоретична модель механізмів публічного управління релокацією підприємств, що структурована відповідно до чотирьох стадій міграційного процесу (підготовчої, основної, заключної та реверсної), і дозволяє системно охопити

весь цикл переміщення підприємства та забезпечити взаємоузгодженість інструментів підтримки на кожній стадії. При цьому, відповідно до позиції сучасних дослідників, міграційна політика має реалізовуватися на основі чітко скоординованої діяльності урядових структур, місцевої влади, громадських і неурядових організацій. Ця модель може стати основою для розробки спеціального законодавства про внутрішню вимушену релокацію суб'єктів господарювання в Україні.

Література:

1. Програма релокації: 761 підприємство переміщено в більш безпечні регіони. Міністерство економіки України. 2022. 24 жовт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13> (дата звернення: 14.03.2026).
2. Ткачова Н. М., Мартянова Р. А., Казанська О. О. Ризики нелегальної міграції через навчання як загроза національній безпеці. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2021. Вип. 21. С. 109–115. DOI: <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.21.20>.
3. Пітюлич М. М., Федак Ю. Ю., Гембік М. В., Тирпак С. Б. Вимушена міграція та рееміграція населення України. *Регіональна економіка*. 2024. № 2. С. 103–115. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-2-10>.
4. Мосора Л. С., Оленюк В. В. Пріоритети реалізації державної міграційної політики в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-02-02>.
5. Панченко В. А. Механізми планової та екстреної релокації бізнесу: державні стратегічні підходи та адаптація до кризових умов. *Таврійський науковий вісник*. 2024. № 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/58>.
6. Ярошенко О. В. Релокація підприємств України в умовах воєнного стану: географічний аспект. *Природнича освіта та наука*. 2024. № 2. С. 76–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-2.11>.
7. Lavreniuk V., Polishchuk Y., Kornyluk A., Horbov V. and Ivashchenko A. Government response on russian war in Ukraine: Relocating business. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. 21(4). P. 556-576. DOI:10.21511/ppm.21(4).2023.42
8. Polishchuk Y., Kornyluk A., Lavreniuk V., Horbov V., Ivashchenko A. and Tepliuk M. Running a business during wartime: Voice of Ukrainian displaced business. *Problems and Perspectives in Management*. 2024. 22(3). P. 287-302. doi:10.21511/ppm.22(3).2024.23
9. Запухляк І., Красняк О. Релокація: суть, типи та проблеми. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. № 6. Т. 2. С. 257–263. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-43)
10. Токар В. М., Гбур З. В. Аналіз показників міграції населення: внутрішня та зовнішня. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11>.
11. Програма релокації підприємств. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 14.03.2026).
12. Opendatabot. Релокація українського бізнесу: статистика переміщень підприємств. 2023–2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war> (дата звернення: 14.03.2026).
13. Кодекс цивільного захисту України. Відомості Верховної Ради. 2013. № 34–35. Ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 14.03.2026).
14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII (остання редакція 18.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 14.03.2026).

References:

1. Ministry of Economy of Ukraine. (2022, October 24). Prohrama relokatsii: 761 pidpriemstvo peremishcheno v bilsh bezpechni rehiony [Relocation program: 761 enterprises moved to safer regions]. Retrieved from <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d152dcfe-7bde-49df-a69a-8d7f9586fc13>
2. Tkachova, N. M., Martianova, R. A., & Kazanska, O. O. (2021). Ryzyky nelegalnoi mihratsii cherez navchannia yak zahroza natsionalnii bezpetsi [Risks of illegal migration through education as a threat to national security]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, 21, 109–115. <https://doi.org/10.32843/pma2663-5240-2021.21.20>. [in Ukrainian]
3. Pytiulych, M. M., Fedak, Yu. Yu., Hembyk, M. V., & Tyrpak, S. B. (2024). Vymushena mihratsiia ta reemihratsiia naselennia Ukrainy [Forced migration and re-emigration of the population of Ukraine]. *Rehionalna ekonomika*, 2, 103–115. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-2-10>. [in Ukrainian]
4. Mosora, L. S., & Oleniuk, V. V. (2023). Priorytety realizatsii derzhavnoi mihratsiinoi polityky v Ukraini [Priorities of implementation of state migration policy in Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, 8. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-02-02>. [in Ukrainian]
5. Panchenko, V. A. (2024). Mekhanizmy planovoi ta ekstremnoi relokatsii biznesu: derzhavni stratehichni pidkhody ta adaptatsiia do kryzovykh umov [Mechanisms of planned and emergency business relocation: state strategic approaches and adaptation to crisis conditions]. *Tavriiskyi naukovi visnyk*, 74. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.1/58>. [in Ukrainian]
6. Yaromenko, O. V. (2024). Relokatsiia pidpriemstv Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: heohrafichnyi aspekt [Relocation of Ukrainian enterprises under martial law: geographical aspect]. *Pryrodnycha osvita ta nauka*, 2, 76–81. <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-2.11>. [in Ukrainian]
7. Lavreniuk, V., Polishchuk, Y., Korniliuk, A., Horbov, V., & Ivashchenko, A. (2023). Government response on russian war in Ukraine: Relocating business. *Problems and Perspectives in Management*, 21(4), 556–576. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(4\).2023.42](https://doi.org/10.21511/ppm.21(4).2023.42).
8. Polishchuk, Y., Korniliuk, A., Lavreniuk, V., Horbov, V., Ivashchenko, A., & Tepluk, M. (2024). Running a business during wartime: Voice of Ukrainian displaced business. *Problems and Perspectives in Management*, 22(3), 287–302. [https://doi.org/10.21511/ppm.22\(3\).2024.23](https://doi.org/10.21511/ppm.22(3).2024.23).
9. Zapukhliak, I., & Krasniak, O. (2022). Relokatsiia: sut, typy ta problemy [Relocation: essence, types and problems]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 6(2), 257–263. [in Ukrainian]
10. Tokar, V. M., & Hbur, Z. V. (2023). Analiz pokaznykiv mihratsii naselennia: vnutrishnia ta zovnishnia [Analysis of population migration indicators: internal and external]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, 7. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-11>. [in Ukrainian]
11. Ministry of Economy of Ukraine. (2022). Prohrama relokatsii pidpriemstv [Enterprise relocation program]. Retrieved from <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> [in Ukrainian]
12. Opendatabot. (2023–2024). Relokatsiia ukrainskoho biznesu: statystyka peremishchen pidpriemstv [Relocation of Ukrainian business: statistics of enterprise displacement]. Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>.
13. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Civil Protection Code of Ukraine]. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 34–35. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>. [in Ukrainian]
14. Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib [On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons]. (2014). *Zakon Ukrainy No. 1706-VII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>. [in Ukrainian]